

LES CARTES D'AURORA BERTRANA A ANNA MURIÀ
I AGUSTÍ BARTRA

Les cartes que envià Aurora Bertrana als amics Anna Murià i Agustí Bartra, exiliats a Mèxic, als anys 1957 i 1958, reflecteixen perfectament el baix estat d'ànim en què es trobava l'escriptora. Per una banda, la seva mare havia mort i, per l'altra, se sentia incompresa dins l'àmbit intel·lectual barceloní.¹ Segons m'explicà Anna Murià, la coneixença de les dues escriptores datava dels anys 1929 i 1930, abans de la Guerra Civil Espanyola. La va entrevistar quan es publicà *Paradisos Oceànics* per al diari «La Nau» o «La Rambla» (no se'n recordava) i també li fa fer una entrevista quan Aurora Bertrana va ser inclosa en la candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya per a les eleccions de diputats a Corts l'any 1933. En aquesta entrevista o en conversa amistosa li va dir unes paraules que Anna Murià recordava amb afecte: el fet de ser candidata a diputada no la feia ser pretensiosa i, com a prova, explicava que continuava fent les feines domèstiques i ella mateixa baixava al carrer la galleda de les escombraries.

Havien de passar uns vint-i-cinc anys perquè Aurora Bertrana es posàs en contacte amb els amics exiliats. Com es pot veure a la primera lletra, Aurora se sent disminuïda per una espècie de complot contra ella, per part dels editors i dels llibreters. Explica que ha enviat una novel·la a concurs i després de publicar a Madrid que hi haurà pinyes entre la seva i una altra que són les millors, a última hora treuen la seva de concurs. Devia referir-se al premi Planeta i a la novel·la *La aldea sin hombres*, perquè el 19 de novembre de 1956 escriu al senyor Lara, d'Editorial Planeta, fent una mena de justificació del tema i alhora de-

1. L'any 1991 Anna Murià m'envià els deu documents, que es troben al Fons Bartra de la Casa-museu Alegre de Sagrera, acompanyats d'una carta molt amable en què m'encoratjava per a la meua tesi.

manant a l'editor que s'ho repensi, perquè la tasca d'un editor no és només comerciar, sinó també acostar el consol als homes.²

A la carta següent, de 3 de maig del mateix any, a part d'agrair una resposta de la qual no he pogut disposar,³ es queixa de l'ambient repressiu i dissuadeix els amics de tornar a Catalunya. El to és absolutament pessimista.

Aurora Bertrana enviava alguns llibres seus als amics i mostrava una admiració sincera per Bartra, alhora que li demanava ajuda per a la publicació de la seva novel·la. L'escriptora desitjava que fos publicada per Agustí Bartra a l'editorial Cumbre. Suplicava una opinió i un ajut. La novel·la, que tractava sobre la Guerra Mundial, havia estat rebutjada sistemàticament per la majoria d'editors de Barcelona, però un amic d'Aurora l'havia presentada a l'editorial Éxito i els havia agradat. Tot i això Agustí Bartra hi havia d'estar d'acord perquè la hi publicassin. Però de cop l'editorial Éxito es desentenia i l'única possibilitat era publicar-la a Mèxic. Aurora Bertrana envia als amics el manuscrit de *La aldea sin hombres*. La petició d'ajuda és desesperada. I la contesta devia ser bastant indiferent i poc explícita, perquè dia 12 de juny l'escriptora tornava a contestar que no havia entès què succeïa: si Agustí Bartra decidia presentar la seva obra o si Josep M. Francès⁴ intentaria col·locar-la en una altra editorial de Mèxic.

En una postal datada l'11 de setembre lamenta que no l'hagin poguda ajudar i demana que li retornin el manuscrit. Els poemes d'Agustí han provocat gran entusiasme entre els seus amics. Dia 9 de novembre del mateix any una nova lletra als exiliats a Mèxic expressa la seva angúnia perquè no ha rebut resposta. Com molt sovint, Aurora defuig la tragèdia amb la ironia: *Si no hagués tingut notícies del meu amic Francès, el qual em deia que us havia vist, creuria que havien desaparegut en el terratrèmol. Gràcies a Déu no ha estat així, però no puc*

2. Es troba al Fons Bertrana, de la Biblioteca Barri Vell de Girona.

3. Segons diverses informacions, l'escriptora no guardava les cartes que li enviaven. Així i tot, se'n conserven una bona part al Fons Bertrana ja esmentat. Algunes s'han pogut rescatar perquè eren utilitzades com a punt de llibre o per escriure-hi al dors. Com a conjunt, només conservà les de Pau Casals i les de Salvador Espriu, juntament amb el pròleg que el poeta va escriure per a la novel·la *L'inefable Philip*.

4. Escriptor lleidatà exiliat a Mèxic (1891-1966). Es dedicà al comerç i també al periodisme. A les seves novel·les reflecteix la Catalunya d'abans de la guerra.

explicar-me el que esdevé que no rebo contesta a cap missiva ni els dos llibres enviats molt abans que els que vaig enviar a Francès i que fa temps que he rebut. Tampoc no he rebut el manuscrit de «La aldea sin hombres» que Francès va dir-me que m'enviaríeu. En fi, amiga meva, estic un poc inquieta del vostre silenci i et prego que m'enviïs uns mots al més aviat possible per tranquilitzar-me.

Quan a la fi rep el manuscrit, es lamenta de la mala sort que ha tingut, tant a Mèxic com a Barcelona, i dóna l'enhorabona als amics per l'èxit que està assolint Agustí. Les llibreries selectes exposen els seus llibres als aparadors. Així com un dia els recomanà de no tornar, ara ja poden fer-ho: *Quant a vosaltres, ara que haveu triomfat, ja podeu pensar en tornar. El criteri actual és acceptar a la gent que triomfen fora de casa i fer la vida impossible als que vénen a lluitar aci.*

En totes les cartes expressa una tristesa i un sentiment d'abandó. En algun moment diu «que li fan el buit». En algun altre parla d'un grup d'amics, un grup petit, com una família, amics que creuen en ella i admiren les seves obres. Concepció Maluquer⁵ forma part d'aquest petit grup d'amics i, quan aquesta guanya el premi Ciutat de Barcelona de l'any 1958 amb el poema *La creu dels vents*, Aurora demana a Agustí Bartra, amic volgut i admirat, que li'n faci un pròleg, com a *suprem servei* a la seva més fervent i entusiasta admiradora. Tant en aquesta carta com a la darrera, datada al mes de desembre de 1958, no esmenta per res la seva novella sobre la Guerra Mundial. De fet, aquesta havia estat publicada aquest mateix any amb el títol *Entre dos silencis* per l'editorial Aymà dins la col·lecció «El club dels novel·listes». Joan Sales, director de la col·lecció, en va fer la traducció al català, de la qual Aurora Bertrana restà sempre insatisfeta.

Aquestes cartes no traspuen cap casta de rancor cap als amics exiliats. Expressen una sincera admiració i la desolació que en realitat sentia Aurora Bertrana.

Quan Agustí Bartra i Anna Murià tornaren de l'exili l'any 1970, els tres escriptors es varen veure una sola vegada: dinaren junts a casa d'Avel·lí Artís Gener. Aquesta informació és, com les anteriors, d'An-

5. Nom literari de Concepció González i Malluquer (Salàs, 1918). Novel·lista i poeta. Estudià magisteri i viu a Barcelona.

na Murià; Aurora Bertrana, sorprenentment, potser en un oblit voluntari, no esmenta en cap moment els amics exiliats en les seves espesses memòries.⁶

Les lletres i postals són transcrites escrupolosament dels originals, amb les vacil·lacions ortogràfiques incloses. Les paraules subratllades a l'original són marcades amb cursiva. També s'inclou dins el conjunt de notes una descripció del document.

CATALINA BONNÍN I SOCIAS

TEXTOS

1

Ginebra 15-IV-57⁷

Benvolguda Anna Murià,

Aprofito una curta estada a Ginebra per a escriuret més lliurement. Fa poc vaig obtenir la teva adresa per uns amics de Barcelona grans admiradors i també amics del teu marit: l'Antoni Ribera i en Marius Llegendet.⁸ Ja fa temps que volia escriure-us a l'un o l'altre perquè he sapigut que en Bartra treballa a una editorial molt important a Mexico i m'agradaria que em recomanés a la dita casa per a veure si puc fer-m'hi editar. Vaig tornar a Barcelona perquè la meva mare ho desitjava i no em sap greu, ara que ja és morta, el haver li sacrificat lo millor de la meua vida. Aquesta vida a Barcelona es impossible per a mi. Se m'hi fa una guerra sorda capaç d'acabar amb la voluntat més ferma i amb la salut més sòlida. No es la policia ni les autoritats els que em persegueixen, és un enemic molt més perillós. A mi ningú no em diu res ni se'm molesta, pero trobo totes les portes tancades. Publiquen novel·les mal escrites i sense solta pero cap editor no vol les meves. Jo me'n edito una pel meu compte i els llibreters no volen vendre-la. Envio una novel·la a un concurs i després de publicar a Madrid que *hi haurà pinyes*

6. *Memòries fins al 1935* i *Memòries fins al retorn a Catalunya* (Pòrtic 1973 i 1975).

7. Carta manuscrita en foli.

8. Ambdós, escriptors i investigadors en temes espacials i submarins.

entre la meua i una altra que son les millors, van i a última hora me la treuen de la votació. Les coses han arribat a un punt de desvergonyiment i partidisme que jo allí m'hi ofego. Ja hi he perdut una bona part de la meua salut i si això continua hi deixaré la pell. Per això, amiga Anna Murià, els meus ulls es giren cap a Mexico i Buenos Aires és la meua darrera esperança d'escriptora. Si tu creus que el teu marit estaria d'acord en presentar aquesta novella a l'editor després d'haver-la llegida ell, enviem unes lletres a Barcelona, visc al carrer de *Lauria n° 4*. Un altre dia t'explicaré més coses. Diga'm també el que és de la teua vida. Mil gracies per tot i una bona abraçada d'Aurora Bertrana.

2

Barcelona, 3 de maig, 1957⁹
Calle de Lauria, 4.

Amics Anna i Agustí,

La vostra lletra va omplir-me de goig, no sabeu, o potser no ho sabeu bé, el que significa rebre lletres simples, cordials, afectuoses... Es com si estessiu a les fosques i tot d'una s'obris un finestral i la llum us amarés. Cal viure moralment en una mena de tenebres per a comprendre i beneficiar d'aquesta llum.

Em plau moltíssim el vostre projecte de viatge a Suïssa el vinent estiu. Jo penso també anar-hi. Allí tinc uns centenars de francs i de tant en tant vaig a gastar-ne alguns i pendre un bany de civilització occidental, que fet i fet és la meua.

El desig de reveure Catalunya de que em parla Anna en la seva lletra és commovedor, el comprenc i també l'he sentit, pero potser l'única manera de conservar-lo junt amb l'amor a la terra és viure'n lluny. Jo fa vuit anys que vaig tornar, es pot dir que anant pel món n'he passat de seques i de verdes, pero res no és comparable al calvari d'aquests últims anys. La Catalunya dels nostres temps és morta. Les muntanyes, les costes, les planes i les valls son les mateixes pero els homes son diferents, tan diferents que no els coneixerieu. Si veniu

9. Carta mecanoscrita en foli. El darrer paràgraf i l'acomiadament són afegits a mà.

amb diners i fent de turistes us reberàn admirablement pero si volleu guanyar-vos-hi la vida, ja veureu! Supòs que a Mexico tampoc és un paradís pero abans de tornar definitivament, penseu-vos-hi. Si ens trovem aquest estiu a Suïssa, ja en parlarém.

Us envio uns llibres meus en català (son edicions modestes car els *grans editors* no estàn per mi). No se quan els rebereu: el viatge dels impresos és interminable. No puc enviar *Paradisos Oceànics* perque no el tinc. Em varen robar tota la biblioteca, sols tinc els llibres que va deixar el meu pare (A casa del qual, mort en 1941, visc amb una tia velleta). La *Latino-Americana* de Mexico havia de publicar un llibre meu: *Vértigo de Horizontes*. Em varen enviar l'import del 5 % que em corresponia pels dos mil exemplars de prova que havien d'editar. (No sé si ho han fet). *Camins de somni*, que envio dedicat al vostre fill Roger, és la versió catalana de dita novella. També us envio *Tres presoners*¹⁰ que és un fragment de la novella castellana que voldria que l'Agustí presentés a *Cumbre*. A propòsit d'aquesta novella (l'odissea de la qual us explicaré un dia) us haig de dir que mentre jo era a Suïssa, un amic meu la va presentar a *Editorial Éxito* i sembla que els ha agradat molt. Només tenen la primera part, aproximadament la meitat de la novella. Segons m'han dit l'enviaran a l'Agustí perque si ell ho jutja convenient (son ells que parlen) aquesta novella es pogués editar conjuntament a Mexico i aquí. A mi em plauria qui-sap-lo que aquesta novella rebutjada sistemàticament per la majoria d'editors de Barcelona s'edités per fi i sobretot gracies a la intervenció d'algú que no es troba entre nosaltres. Ara bé, si jo no hagués escrit aquesta novella en l'atmosfera opressiva que podeu imaginar-vos, el seu to seria més lliure. No oblideu que ha de passar per la censura i que amb la por de la censura ningú gosa escriure lliurement. Ja aixís i tot aquesta novella ha trobat enemics entre els editors conservadors més autoritzats del país. I a pesar que tots reconeixen que està ben escrita i que té un tema interessant no es decideixen a publicar-la. Si els d'Éxito l'envien a l'Agustí aviat podrà jutjar-la per ell mateix. I veure si es possible fer alguna cosa per ajudar-me a sortir d'aquest embús. Ara n'he començat una altra

10. Ambdues varen ser publicades a la «Nova Col·lecció Lletres» d'Albertí, als anys 1955 i 1957 respectivament.

que serà com una mena de poema oceànic: l'escric amb molta illusió.

Mil gracies, estimats amics, de les vostres encoratjadores ratlles, no deixeu d'escriure'm així que rebeu la novella i també, us ho prego, si no la rebeu. No conec aquesta Societat Suïssa que ha nomenat membre a l'Agustí. No tinc cap relació amb la Suïssa alemanya. Però el felicito car solen ésser gent seriosa.

Afectuosament vostra Aurora Bertrana

3

Barcelona 6 maig 1957¹¹

Amic Bartra,

Acabo de tenir un nou desengany amb Éxito. Ara diuen que el representant d'aquí no està d'acord en que es publiqui la meva obra a Barcelona si abans no es publica a Mexico. No pots imaginar-te el que això significa per a mi. Totes les portes, com deia a Anna en la meva primera lletra desde Ginebra, se'm tanquen, una a una, sistemàticament. Quan em sembla que alguna cosa està a punt d'arreglar-se es torna a desarrugar. Tots em fan la gara-gara, tots em diuen que l'obra es bona, ben escrita, interessant i després, me la rebutgen. Començo a estar desesperada del tot. Ara quan he dit a en Riba de Éxito que ja t'havia escrit dient que ells t'enviarien *La aldea sin hombres* m'ha dit que si vull ell pot enviar-te-la pero no com a director literari de Éxito sino en nom meu, es a dir que no es compromet a res. Li he dit que si que te l'envii, a veure si a Mexico tinc mes sort que a Espanya, d'on voldria marxar per poc que pugués. Com us deia, aquests vuit anys que he passat aquí son els més dolorosos de la meva vida. Aquesta vida es, ho repeteixo, un calvari.

Dieu-me quan rebeu els meus dos llibres, *Camins de somni i Tres presoners* i també el manuscrit de *La aldea sin hombres*.

Confio en tu i en la vella i bona amistat d'Anna.

Salutacions afectuoses,
A. Bertrana

11. Carta manuscrita en foli.

4

Prades, 1 de juny¹²

Estimats amics, he rebut els llibres just al moment de marxar cap a França on he vingut a passar uns dies. Així obliido la tristesa de Barcelona. Espero que haveu rebut els llibres que vaig enviar-vos. Gràcies dels vostres. Ben afectuosament vostra Aurora.

5

Barcelona, 12 de juny, 1957¹³

Estimats amics,

Rebo la vostra carta del 5 i m'apresso a respondre-hi perquè no acabo de comprendre (perdonau la meua *optusitat*) si és que l'Agustí es disposa a presentar la meua obra i a recomanar-la o si l'assumpte es dona per liquidat, és a dir que Josep Mª Francés pot passar a recollir el manuscrit i mirar de col·locar-lo a una altra editorial de Mèxic. És evident que a Mèxic no tenen els mateixos motius que a Barcelona per a obstaculitzar la meua obra i que, precisament perquè aquí se'm fa una guerra implacable, a Mèxic haurien de mirar d'ajudar-me. M'ha semblat comprendre que no solament per aquesta obra sino per a qualsevol altre futura. Les meves esperances amb la Jockson s'han de posar de banda a no ser que els de Barcelona (no crec que ho facin mai) l'acceptin i la publiquin abans. Us prego unes breus ratlles per a aclarir-ho, us ho agrairé de tot cor.

He llegit amb apassionat interès els dos llibres de l'Agustí. *El llibre de Màrsies*, és realment magnífic. No tinc paraules per alabar-lo com es mereix. L'he llegit i el rellegiré, com *L'Evangelí del Vent*, algunes vegades perquè quan més es llegeix més coses s'hi descobriuen. En *L'Evangelí del Vent*, hi trobo o crec trobar-hi, recances i en-

12. Tarja postal manuscrita. S'hi pot llegir l'adreça dels amics: Plaza Citlaltapetl, 24. Mèxic 11. D. F.

13. Carta mecanoscrita en foli signada a mà.

yorances infinites en cada vers. Demà al vespre el duré a una reunió d'amics per a llegir-ne junts alguns fragments. Tots són admiradors teus, Agustí, i penso amb aquesta lectura ofrenar-los-hi unes hores delectables.

I tu, Anna, qué escrius?

Ja no parleu d'anar a Suïssa aquest estiu on ens hauriem trobat i xerrat llargament. Es que us ho haveu deixat correr?

Espero lletra vostra amb notícies de totes menes. No us oblideu de detallar-me amb tota precisió si l'Agustí pot ajudar-me a publicar a Mexico perquè a Barcelona tinc quasi totes les portes tancades.

Em plauria molt que la lectura de *Camins de somni* fos ben agradable al vostre Roger (i també als pares, naturalment).

A força de desenganys i enrabiades la meua salut reclama imperiosament repòs. No sé si podré assolir-ho anant a la muntanya pero el meu instint de conservació m'aconsella intentar-ho. Crec que iré a refugiar-me al cor del Pirineu, a uns vint kilòmetres de Berga en una casa isolada voltada de boscos.¹⁴ Allí m'enviaran la correspondència. Pero fins a la fi de juny no puc marxar, car encara tinc alguns deixebles. Tots pleguen a la fi del més.

Afectuosament vostra,

Aurora

6

Barna 18-IX-57¹⁵

Volguts amics,

Passo les vacances a Suïssa. Em reca que no hi sigueu també. A Barcelona la tremenda lluita continua per a mi. Llàstima que no pogueu ajudar-me! Suposo que haureu rebut el manuscrit de *La aldea sin hombres* enviat per Exito. Torneu-me'l si u. p. Gracies. Els poe-

14. Es refereix a les Eres de Guardiolans, propietat aleshores de Ramon Anglerill i Montserrat Espelt, on anava l'escriptora a passar l'estiu. Aquesta masia es dedica actualment al turisme rural i encara s'hi conserven records d'Aurora Bertrana, com la copa dels Jocs Florals guanyada pel seu pare, Prudenci Bertrana.

15. Tarja postal manuscrita.

mes d'Agustí tenen gran exit entre els meus amics, tothom està entusiasmats. Encara no heu rebut els meus llibres?

Una forta abraçada d'Aurora Bertrana

Escriviu-me a B.

7

Barcelona, 9-XI-57¹⁶

Volguda Anna,

El vostre silenci comença a inquietar-me. Fa mesos, no se quants, vaig escriure a Agustí, fa mesos també, forces, us vaig enviar dos llibres. Desde Suïssa, pel mes de setembre, us vaig enviar una postal. I a tot això, cap resposta. Si no hagués tingut notícies del meu amic Francès, el qual em deia que us havia vist, creuria que havieu desaparegut en el terratremol. Gràcies a Deu no ha estat així, però no puc explicar-me el que esdevé que no rebo contesta a cap missiva ni als dos llibres enviats molt abans que els que vaig enviar a Francès i que fa temps que ha rebut. Tampoc no he rebut el manuscrit de «La aldea sin hombres» que Francès va dir-me que m'enviarieu. En fi, amiga meva, estic un poc inquieta del vostre silenci i et prego que m'enviis uns mots al més aviat possible per a tranquilitzar-me. Sovint parlem de vosaltres amb la colla dels meus amics, pocs però, car no em faig amb gaire gent.

Salutacions cordials a Agustí i els nanos

Una abraçada ben cordial per a tu. Aurora

8

Barcelona 25-I-58¹⁷

Gràcies, amiga Anna, del llibre i del manuscrit, el primer que m'ha fet molt goig i alegria, el segon tristesa perquè havia esperat que a

16. Lletre manuscrita en foli.

17. Lletre manuscrita en foli.

Mexico tindria més sort que aquí. No us puc parlar de mi ni de les meves coses perquè us entretindria. Més val que parlem de vosaltres, que, gràcies a Deu esteu assolint el fruit merescudíssim del treball i del art. He vist el llibre d'Agustí a les vitrines d'una gran llibreria, fa molt goig i espero que tindrà molt exit. Tots els meus amics (pocs perquè tenir amics en la meva situació no és gaire possible) llegeixen l'un després de l'altre, per torn, els llibres que m'envieu. Tots, com vaig dir-vos, són admiradors de l'Agustí i ara goçaran llegint *El ojo de Polifemo*. Formem com una petita família i jo sort tinc d'ells. Creuen en mi, admiren les meves obres i sofreixen amb mi el buit que se'm fa. Els que podrien ajudar-me sense gaires esforços, no ho fan, i ells, que podrien fer-ho, no poden. Quant a vosaltres, ara que heu triomfat, ja podeu pensar en tornar. El criteri actual és acceptar a la gent que triomfen fora de casa i fer la vida impossible als que venen a lluitar aci. I ho dic honradament perquè un dia us vaig aconsellar que no vinguessiu, i ara tinc l'impresió que us acollirien amb els braços oberts. Déu faci que no m'equivoqui.

Encara que tard, bon Any Nou, salut i que segueixin els èxits del poeta, que es faci justícia de tant en tant.

Abraçades,

Aurora

9

Barcelona 7 de març 1958¹⁸

Amic volgut i admirat,

Avui t'escric per a demanar-te un gran servei no per a mi sino per a una estimada amiga poetesa guanyadora del premi Ciutat de Barcelona d'aquest any pel seu poema «La creu dels vents»: Concepció Maluquer es una del grup del que ja t'he parlat i amb qui, més d'un cop hem assaborit i comentat els teus poemes. C. Maluquer és la més fervent i entusiasta de les teves admiradores i ara desitja, com a suprem servei, que li prologui l'obra premiada. Té aquesta noble ambició

18. Lletremanuscrita en foli.

perque de tots els poetes catalans actuals no en coneix cap que li inspire l'emoció i el respecte que tu.

Per a que puguis jutjar el poema de C. Maluquer «La creu dels vents», ella te n'enviarà una còpia que surt poc mes poc menys alhora que aquesta lletra.

Suposo que el teu gran poema va endavant i que tots seguïu bons i optimistes.

Amb els meus afectes per Anna i els menuts, gracies per tot el que et vegis amb cor de fer per C. Maluquer a qui jo estimo com a dona i com a poeta.

Ben vostra

Aurora Bertrana

Lauria, 4, Barcelona

10

Barcelona 13-XII-58¹⁹

Estimats amics Anna i Agusti,

Perdoneu aquest llarg silenci que jo sóc la primera en lamentar ja que si no us escric no per això deixo de pensar constantment en vosaltres. Escriure... i no poder donar-vos cap notícia encoratjadora,²⁰ no poder deixar correr la ploma a l'unison del cor es cosa trista.

Vosaltres que sou tan sensibles i intelligents compendreu els meus sentiments, sense que jo m'escarrassi massa a escriure. M'agradaria poder imaginar-me que ens veuriem aviat, que tornariem al país, que les hores delicioses d'amistat i companyonia tornarien a il·luminar les existències, però res no puc enviar-vos de semblant. Les coses es posen cada cop més difícils pels escriptors i aci hi ha unes baralles literàries que esparveren. No vull parlar-vos de mi sino de vosaltres. Com em plauria retrobar-nos aquí a la nostra terra! Però també m'hauria agradat fer-ho a Suïssa si vosaltres hi haguessiu anat. Jo, l'estiu passar,

19. Lletra manuscrita en foli.

20. En aquest punt no era gaire sincera perquè, com ja hem explicat, la novel·la ja s'havia publicat en català a la no tan modesta editorial Aymà.

vaig ésser breument a París de retorn d'un viatge per Alemanya, Holanda i Bèlgica. A París, ja ho sabeu, s'hi respira aquella atmosfera tan deliciosa pels artistes. A Holanda el que em va plaure més fou un pont del mar del Nort, Volendam, i un viatget per mar amb cel gris i mar riçada. S'hi respirava no sé quina flaira espiritual de navegació transatlàntica. Avui, dia de Sta Llúcia, es reparteixen premis literaris al Colón. Jo no hi presento res per això penso anar-hi.

Bé, estimats Anna i Agustí, que passeu tots un bon Nadal, és el meu desig. Abraceu de part meua els fillets, saludeu als amics i no dubteu de la meua amistat malgrat les apariències.

Quatre ratlles vostres em faràn feliç.

Us abraça ben fort

Aurora Bertrana